

บทที่ 15

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

บรรพต วะระสัย
ผู้จัดตั้ง อธิคณนันท์

1. ความนำ

นักปรัชญาไม่ร่าในโลกตะวันออกหรือโลกตะวันตกยึดถือว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นสภาพการณ์ที่เป็นปกติธรรมชาติ ในทางพุทธศาสนาได้กล่าวถึง อนิจจัง อันเป็นความไม่เที่ยงแท้แปรเปลี่ยนอยู่เสมอ ปรัชญกรีกโบราณเช่น เฮอรากลิตูส (Heraclitus, c. 540-c. 480 B.C.) “ได้กล่าวว่า ทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ” เขายังแสดงทัศนะไว้ว่า “ไม่มีความสามารถกระโดดลงไปในแม่น้ำได้สองครั้ง”¹ ความหมายคือ ทั้งตัวแม่น้ำและตัวบุคคลเปลี่ยนแปลงไปแม่ห่างกันเพียง 1-2 นาทีเท่านั้น เพราะฉะนั้น แม่น้ำและคนย่อมไม่เหมือนเดิม การกระโดดลงไปครั้งที่สอง จึงทำไม่ได้ในความหมายนี้

สำหรับนักปรัชญาร่วมสมัยชาวอังกฤษ ชื่อ ไอล์ฟ์ไฮด (Alfred North Whitehead, 1861-1974) ได้กล่าวไว้ว่า “การเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมชาติของทุกอย่าง”²

การเปลี่ยนแปลงมีปรากฏทั้งในส่วนที่เป็นโลกแห่งกายภาพ คือพื้นดิน พื้นน้ำ ร่างกาย ของสิ่งมีชีวิต และโลกแห่งนามธรรมอันได้แก่ ความคิด ความเชื่อต่าง ๆ และรวมทั้งส่วนที่เป็นสังคมและวัฒนธรรม

แนวคิดแห่งการเปลี่ยนแปลงมีต่าง ๆ กัน สมัยหนึ่งมองเห็นว่า ควรเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ แนวคิดเช่นว่านี้ถือว่าเป็นแนวคิดแบบอนุรักษ์นิยมและเกิดขึ้นจากความเชื่อที่ว่า ควรเปลี่ยนแปลงย่อمنำไปสู่ความไม่ดีหรือไปสู่ความเสื่อม อย่างไรก็ตาม มีทัศนะอื่นเกี่ยวกับเรื่องทิศทางของการเปลี่ยนแปลง ดังจะได้กล่าวต่อไป

¹ Everything is in flux.

² One cannot jump into the river twice.

³ The New American Desk Encyclopedia (New American Library, Signet, 1984). p. 535.

2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ศัพท์ “สังคม” ที่ใช้ในภาษาไทย ณ ที่นี่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “social” ซึ่งในทางสังคมวิทยาหมายถึง 3 เรื่องใหญ่ ๆ คือ

2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

2.2 สถานีต่าง ๆ เช่น ศาสนา ครอบครัว เศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง การนันทนาการ ฯลฯ

2.3 สังคมระดับโลก (society) ได้แก่ สังคมระดับประเทศ เช่น ไทย มาเลเซีย จีน ญี่ปุ่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นจะต้องเข้าใจคำว่า “สังคม” ให้ถูกต้องเสียก่อน จะเป็น “ได้” ว่าสำคัญดีอีกความหมายทาง “สังคม” ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นย่อมเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงใน 3 เรื่องใหญ่ ๆ ด้วยกัน

เรื่องแรก คือ การที่รูปแบบและลักษณะแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปได้แตกต่างไปจากเดิม ความสัมพันธ์นี้อาจจะเป็นในรูปของการเป็นมิตรสหาย การเป็นเพื่อนบ้าน การเป็นผู้ร่วมใช้รถใช้ถนน การเป็นผู้ชื้อและผู้ขาย การเป็นนายแพทย์และคนไข้ อย่างนี้ เป็นต้น

เรื่องที่สอง คือ สถานะอาชญากรรม มีการเปลี่ยนแปลง สำหรับเรื่องทางเศรษฐกิจยอมเห็นได้ชัดจากการที่สภาพแห่งการเป็นสังคมเกษตรกรรมค่อยเปลี่ยนเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม และตัวสังคมอุตสาหกรรมเองก็เปลี่ยนในเรื่องของชีวิตทางเศรษฐกิจ เช่น การใช้เครื่องจักร เครื่องกล ไกอัตโนมัติ ตั้งกล่าวที่แทนตัวบุคคลได้มาก สำหรับเรื่องการนันทนาการนั้น จะเห็นได้ว่ามีรูปแบบและการประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างจากของเดิมอยู่มาก ซึ่งเกี่ยวโยงถึงเรื่องสนับสนุน และการยอมรับจากคนในสังคม เช่น มีการละเล่นแบบใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นการละครหรือดนตรี

สาม สำหรับเรื่องที่สาม เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับที่กว้างใหญ่กว่า 2 เรื่องดังกล่าวมาแล้ว เพราะมองที่สังคมทั้งสังคม คือดูที่โครงสร้างของสังคม เช่น การจัดระบบช่วงชั้นของคนในสังคม นอกจากนี้ ยังสามารถเปรียบเทียบระหว่างสังคมหนึ่งกับอีกสังคมหนึ่งได้ เช่น เปรียบเทียบระหว่างสังคมไทยกับสังคมญี่ปุ่น หรือสังคมมาเลเซียกับสังคมอินโดนีเซีย เป็นต้น

อนึ่ง โดยที่คำว่า “สังคม” และ “วัฒนธรรม” มีลักษณะใกล้เคียงกัน ณ ที่นี่ การใช้ศัพท์ทั้งสองคำจะเป็นการใช้แทนกันได้ คือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมย่อมหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมย่อมหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยทั้งนี้ เพราะ “สังคม” และ “วัฒนธรรม” มีลักษณะเหมือน 2 หน้าของเหรียญกษาปณ์เดียวกัน

3. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงโดยทั่วไปและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกี่ยวข้องกับทฤษฎีต่าง ๆ กันที่สำคัญคือ ทฤษฎีวัฏจักร ทฤษฎีวิวัฒนาการ และทฤษฎี “การหน้าที่”¹

สำหรับนักวิชาการบางท่านถือว่าทฤษฎีการเปลี่ยนมีเพิ่มอีก 2 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีมาร์กซ์ (วิภาควิธี-dialectical) และทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคม (เช่น เดวิด แมคเคลلن)²

นอกจากนี้อาจมองทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงในแง่ของโลภตะวันออกและโลภตะวันตก ทฤษฎีวัฏจักรปราากฎทั้งในโลภตะวันตกและโลภตะวันออก ในโลภตะวันออกดูจะเก่าแก่มาก ในศัมภีร์ขันดูและพุทธศาสนาล้วนถึง ยุคต่าง ๆ ซึ่งไม่จริง มีเสื่อมแส้วเจริญ เจริญแส้วมีเสื่อม ซึ่งเป็นระดับมหภาค (macro) และมีการอ้างถึงกับปั๊ต่าง ๆ กัน เช่น ภัทรกับปั๊ ซึ่งเป็นช่วงแห่งความรุ่งเรือง

อนึ่ง ในชีวิตของคนหรือระดับจุลภาค (micro) ก็มีคำกล่าวว่า “ชัวเจ็ดที ดีเจ็ดหน”

4. ทฤษฎีวัฏจักรในพระพุทธศาสนา

การเปลี่ยนแปลงในเชิงกับปั๊หรือสมัยต่าง ๆ ในทางพุทธมีปราากฎในจักรวัติสูตรนั้น ได้ 8 กับปั๊ ดังนี้³ คือ

1. ธรรมราชสมัย ผู้นำและผู้ตาย (ประชาชน) เป็นสุขส่วนหน้าด้วยอยู่ในศีลธรรมอันดี
2. อทินนาทานสมัย ผู้นำไม่ประพฤติธรรม บ้านเมืองไม่平安 แห่งมีอนกุ้นกุ้น ก่อการลักขโมยเกิดขึ้น
3. ปานาติมาสมัย เป็นผลเนื่องจากการลงโทษผู้ลักขโมย ประชาชนจึงสงบราบรื่น เพื่อผู้นำจับกุม
4. มนาราทสมัย เมื่อถูกจับกุมแล้วประชาชนกล่าวเห็นว่าตนมิได้เป็นโจรสันทราย หรือยกยกผู้อื่น
5. ปัญญาจาสมัย คือ เมื่อรากบุรุษบางคนส่อเสียดใส่ความให้ผู้อื่นถูกจับและถูกลงโทษ
6. กามสุจจาราสมัย เกิดขึ้น เพราะความเสื่อมในศีลธรรม จึงทำให้ผู้คนมีผิวนรุณ แตกต่างกันมาก ผู้มีผิวนรุณไม่ดีจึงประพฤติผิดในลูกเมียผู้อื่น ผู้มีผิวนรุณดีกว่า
7. อคุณสมัย คือ สมัยแห่งความชั่วทั้งมวลเกิดขึ้น มีการฆ่าฟัน ถือพยายาม ไม่มีการ

¹ Metta Spencer, *Foundations of Modern Sociology* (3rd ed., Prentice-Hall, 1982), pp. 518-522.

² Robert B. Lauer, *Perspectives on Social Change* (Boston : Allyn and Bacon, 1973), pp. 34-35.

³ พระปริยัติเกที. พระไตรปิฎกแปลย่อ. พระสุธรรมปัจฉก (ศิรินิศา), (พระนคร : สมสารวิศิลป์บุณนิธิ, 2513), หน้า 273-284.

ทำนุบำรุงสมบัติพระมห谶์ ปิดามารดา มีการประพูตติผู้ดูแลบธรรมเนียมประเพณีที่ดีที่ช่วยจารโลงสังคม โลกจึงเข้าสู่ยุคสัตถันตรากับปัจจุบัน คือ ยุค มิคสัญญีด้วยการรับฟังด้วยอวุชรุนแรง

8. กษัตริย์ คือ ยุคแห่งความเจริญ

เมื่อความเสื่อมถึงที่สุดแล้ว จะยังมีคนบางคนที่มาปรึกษากันว่า ไม่ควรนำพื้นกันและกระทำการใดดีกว่าอย่างอื่น ๆ ด้วย จบจนถึงวาระที่ธรรมกลับเข้ามาครอบครองจิตใจมนุษย์อีก

ผลก็คือ รัฐภูมิได้หันกลับไปสู่ยุคแห่งความรุ่งเรืองอีกและจะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีพระนามว่า เมตไตรย์ จักรเต็จอุบัติขึ้นในโลก และแม้กระทั้งจอมจักรพรรดิ์จะทรงสละราชสมบัติออกผนวช

5. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงในโลกตะวันตก

ในโลกตะวันตกทฤษฎีรัฐวิวัฒนาจักรได้เริ่มมีมาก่อนยุคสามมหาประษฐ์กรีกโบราณ คือ ก่อนยุคช่วงคราธีส เผลโ戍 และออริสโตเตลล์ มาากกว่า 200 ปีมาแล้ว กรีบราณผู้มีชีวิตอยู่ประมาณ 2700 ปี อีเซียด (Hesiod) “ได้กล่าวถึงการกำเนิดของเทพยดา (theogony) ในนิยายปรัมปราซึ่งหมายถึงการคิดแบบย้อนไปสู่จุดเริ่มต้น” (อีเซียด มีชีวิตอยู่ก่อนยุคของอีสป - Aesop ประมาณ 200 ปี)

อั่ง เอสคีลลุส (Aeschylus, 525?-450 N.C.) ซึ่งเป็นนักประพันธ์โคลนากวรรณนามอุโมงช่องกรีกประมาณ 2600 ปีมาแล้วได้แสดงทัศนะไว้ว่า ผลดีในปัจจุบันเกิดจากผลดีในอดีตการผ่านพันกันเกิดจากการผ่านพันกัน ความทุกข์เกิดจากความทุกข์ ความไม่มีทั้งหลายสืบเนื่องจากความผิดหรือความไม่มีในคราวเริ่มแรก คือกลับไปสู่มูลการณ์ที่เกิดขึ้น (ultimate self existing cause)¹

ประมาณ 2300 ปีเศษมาแล้ว ได้มีมหาประษฐ์กรีกเพลโต ได้บรรยายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของรัฐเป็นยุค ๆ เป็น 5 ยุค² ดังนี้ คือ

1. อภิชนาริปไตย (aristocracy) หรือ ราชธิปไตย (monarchy) คือ การปกครองโดยราชประษฐ์ (philosopher-king) ผู้มีปัญญาหรือความรู้รอบรู้ (wisdom) เป็นหลักจะเปลี่ยนเป็นระบบวีรชนาริปไตย

2. วีรชนาริปไตย (timocracy) การปกครองโดยทหารผู้มีความกล้าหาญ (courage)

¹ cf. Frederick J. Teggart, *Theory and Processes of History* (Berkeley, University of California Press, 1960), p. 83.

² อ้างอิงใน The Republic เล่มที่ 8 และ 9 หรือ Emile Benoit Sumullyan, *An Outline of the History of Political Theory*, Part 1, Boston: Student Outline Co., pp. 8-10.

รัฐวิวัฒนาหรือการหมุนเวียนนี้ เพลโตเห็นว่าจะมีอยู่สามก๊ะ กือไม่มีความถาวรส่องยุคໃที่ยุคหนึ่ง

เป็นหลักซึ่งจะเปลี่ยนแปลงต่อไปเป็นระบบคณาธิปไตย

3. **คณาธิปไตย (oligarchy)** การปกครองโดยคณะบุคคลผู้หัวหน้าประเทศ โหยชันเข้าตนคือ ยึดถืออภิสิทธิ์แห่งความอยากรู้ได้เป็นหลัก ซึ่งเปลี่ยนเป็นระบบประชาธิปไตย (หรืออาจจะแปลว่า มวลชนชาธิปไตย เพราะที่ใช้โดยเพลโต และอาริสโตเตล เป็นการใช้ความหมายของการปกครองซึ่งมีลักษณะแบบประชาธิปไตย โดยในสังคมนั้นมีชนชั้นกลางมาก)

4. **ประชาธิปไตย (democracy)** การปกครองโดยประชาชนซึ่งเน้นเรื่องความต้องการ เป็นสำคัญ และจะเปลี่ยนไปสู่ระบบทุนชาธิปไตย

5. **ทุนชาธิปไตย (tyranny)** การปกครองโดยทุนผู้ขาดหลักแห่งการยึดเหนี่ยวทั้งปวง

6. นักทฤษฎีวัฏจักร : โซโรคิน

แนวคิดนี้มีการสืบท่องานถึงยุคปัจจุบัน และมีหลายคนด้วยกัน คนหนึ่งคือ ปิติริม โซโรคิน (Pitirim Sorokin, 1889-1968)

ปิติริม โซโรคิน เกิดในรัสเซีย แต่อพยพมาอยู่สหรัฐอเมริกา โซโรคินกล่าวว่า สังคมมนุษย์วนเวียนอยู่กับสังคมสามระบบ (หรือที่เขาเรียกว่า “มหาระบบ” -supersystem) ได้แก่ แบบ อายตนะ (sensate) กับแบบเห็นอายตนะ (ideational) และแบบอุดมคติ (idealistic)

มหาระบบหรืออารยธรรมแบบ “อายตนะ” ตามทัศนะของโซโรคิน ได้แก่ ช่วงเวลาที่มีการให้ความสำคัญกับวัตถุนิยมและคุณค่าทางการบันเทิง ตัวอย่างได้แก่ สภาพก่อนกำเนิดศาสนาคริสต์และในช่วงปัจจุบัน

อารยธรรมแบบ “เห็นอายตนะ” ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางศาสนา เน้นจิตวิญญาณ และอวัตถุนิยม ตัวอย่างที่โซโรคินยกมาอธิบาย¹ คือ สมัยกลางของยุโรปชึ่งศาสนาคริสต์กำลังรุ่งเรือง

อารยธรรมแบบ “อุดมคติ” เป็นแบบผสมระหว่างสองอารยธรรม โซโรคินกล่าวว่า เกิดขึ้นในช่วงต่อกันระหว่างอารยธรรมอ雅ตนะกับเห็นอายตนะ ซึ่งขยายตัวอย่างว่าเป็นในยุโรปในช่วงศตวรรษที่ 13 และ 14

7. ออส瓦ลด์ สเปิงเกลอร์ (Oswald Spengler, 1880-1936)

สเปิงเกลอร์เป็นนักปรัชญาเชิงประวัติศาสตร์ผู้มีความเชื่อในวัฏจักรแห่งอารยธรรมว่า

¹โซโรคินยกตัวอย่างหนักไปในทางประวัติศาสตร์ตะวันตก หากมองในทางโลกตะวันออกจะเห็นว่ามียุคที่อาจเรียกว่าเป็นเห็นอายตนะในช่วงที่แต่ละศาสนารุ่งเรืองไม่ว่าจะเชิงอิสลาม พุทธ คริสต์ียน อิสลาม หรือ ศาสนาอื่น ๆ

เหมือนกับวัฏจักรแห่งชีวิตของบุคคล กล่าวคือ มีเกิด เติบโต แก่ และตาย¹ นักประชัญญาอรมัน ผู้นี้มองโลกในแง่เมื่อง (ทุรรศนีย์ - pessimistic)

สเปิงเกลอร์เปรียบเทียบอารยธรรมว่าเหมือนกับคลื่นในมหาสมุทร คือเมื่อขึ้นถึงสุดยอด แล้ว ก็พังทลายลงมา วัฏจักรนี้ในทศนะของนักคิดเยอรมันผู้นี้ถือว่าไม่มีความสงบ คือ เมื่อวัฏจักรเปลี่ยนไปแล้วผลสุดท้ายก็ต้องกลับมาตั้งต้นใหม่

แนวคิดของสเปิงเกลอร์แปลกกว่าผู้อื่น ที่เด่นชัดคือ เขายังคงคิดว่า “วัฒนธรรม” (culture) ในความหมายว่าเป็น “วุฒิภาวะ” (maturity) ของสังคมตะวันตก แต่วัฒนธรรมได้เริ่มผ่านเข้า มาสู่ยุคเสื่อม (decadent) ที่เขาเรียกว่า “อารยธรรม” (civilization)² ดังนั้นคำพิจารณา “อารยธรรม” ในความหมายของสเปิงเกลอร์ จึงเป็นไปในทางตรงข้ามกับอารยธรรมในความหมายปกติ

8. อาร์โนลด์ ทอยนบี

แนวคิดของ อาร์โนลด์ ทอยนบี³ (Arnold Toynbee) มีลักษณะเป็นแบบการเปลี่ยนแปลง เชิงวัฏจักรเพราเดียวกับการเจริญเติบโต และการสลายของอารยธรรมต่าง ๆ

สำหรับการกำหนดของอารยธรรมนั้น ทอยนบีกล่าวว่าเกี่ยวกับความสามารถใน “การสนองตอบที่ประสบความสำเร็จต่อการท้าทายต่าง ๆ” (a successful response to a challenge) อารยธรรม เติบโตหรือ “พัฒนา” ขึ้น หลังจากมีการตอบสนองที่ประสบความสำเร็จต่อ ๆ กันเป็นช่วง ๆ การตอบสนองที่ได้ผลนี้ทอยนบีถือว่าเป็นผลงานของ “ชนกลุ่มน้อยหรือคนส่วนน้อยที่มีนวัตกรรม” (“creative minorities”) หากชนกลุ่มน้อยหรือคนส่วนหนึ่งเหล่านี้เนื่องชา หรือได้ก่อจลาจลเป็นผู้ปักครอง สังคมเสี้ยงแสวง อารยธรรมยอมเสื่อมลงไป แต่อารยธรรมในทศนะของทอยนบีไม่จำต้อง ดำเนินไปจนครบวัฏจักร กล่าวคือบางอารยธรรมไม่เจริญเติบโตได้

ทอยนบีแบ่งประเภทของอารยธรรมออกเป็นกลุ่ม ๆ เช่น กลุ่มนึงพัฒนามาจากสังคม ปฐมบรรพ์ กลุ่มที่สองพัฒนาจากอารยธรรมที่สลายตัวไปแล้ว ทอยนบีกล่าวว่าอารยธรรมที่พัฒนา ต่อจากอารยธรรมเก่าแก่ที่สูญไปนั้นย่อมอยู่ในระดับที่สูงกว่าอารยธรรมแบบที่ 1 สำหรับศักยภาพ ขั้นสุดท้ายแห่งการเติบโตของอารยธรรมนั้น ทอยนบีถือว่าเป็นการพัฒนาศาสตร์ให้สูงขึ้นไปอีก

¹Oswald Spengler, *The Decline of the West*. London Allen and Unwin, 1920-29 (2vols)

²Amitai Etzioni and Eva Etzioni, eds' *Social Change* (N.Y Basic Books, 1964), p 4

ประโยคที่บ่งชี้แนวคิดของเขาก็คือ “Cultures are organisms and world history is their collective biography ” cf Etzioni and Etzioni, op cit p 21

³cf Etzioni and Etzioni, op cit p 4

9. ทฤษฎีวิวัฒนาการ

ทฤษฎีที่นิยมกันมากในโลกตะวันตก ได้แก่ “วิวัฒนาการ” (evolutionary theory) หรือ คตินิยมวิวัฒนาการ (evolutionism) ทฤษฎีนี้มีมาตั้งแต่สมัยกลางของยุโรปโดยเฉพาะแนวคิดของ เชนต์ ออสติน (Saint Augustine, 354-430) เขาได้รับฉายาว่าเป็น “นักปรัชญาแห่งประวัติศาสตร์” (philosopher of history) คือผู้พยายามรูปแบบแห่งการเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์¹

ทฤษฎีวิวัฒนาการมีความเชื่อว่าสังคมก้าวหน้าจากสภาพที่อยู่กันง่าย ๆ ไม่ слับซับซ้อน และขยายตัวไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งมีความซับซ้อนหรือสภาวะเชิงซ้อน (complex) สูงขึ้น

การมีสภาพ слับซับซ้อนขึ้นนั้น ในท้ายที่สุดถือว่าเป็น “ความก้าวหน้า” ดังเช่น ความเชื่อของนักคิดชาวฝรั่งเศสชื่อ มาคร์ดอร์เช (Marquis de Condorcet, 1784-1794) คือดอร์เช เป็นนักปรัชญา นักคณิตศาสตร์และเป็นนักปฏิริติ เขายังล่าวว่ามนุษยชาติเมื่อได้ผ่านพ้นแห่งความป่าเดือนมาแล้วจะมีก้าวหน้าไป สู่ความสมบูรณ์พร้อม (perfection) ทางด้านศีลธรรม สติปัญญา และภาษาภาพ²

10. ลักษณะของการวิวัฒนาการ

การเปลี่ยนแปลงเชิงวิวัฒนาการตามที่นักสังคมวิทยาอเมริกัน ชื่อ เฟรคเดอเริค เทอการ์ท³ ได้สรุปไว้มีลักษณะ 4 ประการดังนี้ คือ

- 1) เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หรือเป็นปกติวิสัย
- 2) ช้า ค่อยเป็นค่อยไป
- 3) มุ่งไปในทิศทางที่ก้าวหน้าหรือดีกว่าเดิม
- 4) จุดมุ่งหมายใหญ่กำหนดไว้แล้วล่วงหน้า (teleological ซึ่งเป็นแนวคิดของมหาปรัชญากรีกโบราณอาริสโตเตลล์)

ทฤษฎีเชิงวิวัฒนาการนี้ต่อมาทำให้เกิดความเชื่อว่าของที่เกิดขึ้นมาภายหลังย่อมดีกว่าของที่มีอยู่เดิม เข้าทำนองว่าของ “ใหม่” ดีกว่าของ “เก่า” ดังจะเห็นได้ว่าทุกวันนี้การโฆษณาสินค้ามักหันไปในทางที่ว่าเป็นของ “รุ่นใหม่” “รุ่นล่าสุด” โดยยึดข้อสมมติฐานว่าดีกว่ารุ่นเก่า

11. ทฤษฎีวิวัฒนาการกับทฤษฎีของดาร์วิน

การวิวัฒนาการถือว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และทฤษฎีการวิวัฒนาการทางสังคม

¹The New American Desk Encyclopaedia (Signet, 1984), p. 97.

²The New American Desk Encyclopaedia, op. cit., p. 281.

³Teggart, op. cit., pp. 92-93

(social evolution) ได้รับอิทธิพลสูงยิ่งจากทฤษฎีวิวัฒนาการของสิงมีชีวิต ซึ่งค้นพบโดยนักวิทยาศาสตร์ชาวอังกฤษ ชื่อ ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin, 1809-1882)

ดาร์วิน ค้นพบว่าสิงมีชีวิตขึ้นต่ำใช้ระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งมีสิ่งมีชีวิตขึ้นสูง (หรือขึ้นสับซ้อน) ยิ่งขึ้น การค้นพบได้รับอิทธิพลจากการที่เขาได้เดินเรือไปตามที่ต่าง ๆ โดยเรือบีเกล (Beagle) ทฤษฎีของเขาระบุว่า “การวิวัฒนาการโดยกระบวนการเลือกสรรตามธรรมชาติ” (**Evolution by natural selection**) ต่อมาได้มีการจัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1859 โดยใช้ชื่อว่า **Origin of Species**¹

พึงทราบว่าประมาณ 100 ปีหลังจากการประกาศทฤษฎีวิวัฒนาการโดยการเลือกสรรตามธรรมชาติของชาร์ลส์ ดาร์วิน ได้เริ่มมีข้อกังวลที่ชัดเจนยิ่งขึ้นว่าการวิวัฒนาการอาจไม่ได้เกิดขึ้นจากการเลือกสรรแต่เป็นผาณวนสะสม (**accumulation**) ของการเปลี่ยนแปลงในระดับอนุ (molecule) อันมีผลทำให้เกิด genetic drift²

12. นักวิชาการแนวคิดวิวัฒนาการ : ออคัสต์ กองท์

นักวิชาการในยุคต้นแห่งการดำเนินวิทยาการที่มีชื่อว่าสังคมวิทยามีความเชื่อทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมมาก ตัวอย่างคือ ออคัสต์ กองท์ (**Auguste Comte**)

ออคัสต์ กองท์ เป็นผู้บัญญัติศัพท์ “สังคมวิทยา” เป็นคนแรกขึ้นโดยเป็นภาษาฝรั่งเศส คือ “sociologie” ได้กล่าวว่าประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติผ่าน 3 สมัยแห่งอารยธรรม³ (states of civilization) หรือเป็นช่วงเวลาหรือยุคสำคัญ ๆ (grand epochs) สามสมัยดังกล่าว ได้แก่

12.1 ยุคแรก เรียกว่าช่วงเทานิยมทางการทหาร (**theological and military epoch**) คือ เชื่อว่าสิงไม่มีชีวิต เช่น ก้อนหิน แม่น้ำต่างมีชีวิต หรือวิญญาณ การรวมตัวหรือการจัดองค์กรทางสังคมเป็นไปเพื่อการเอาชัยชนะเหนือกลุ่มอื่น ๆ

12.2 ยุคที่สอง เรียกว่าอภิปรัชญาและกฎหมาย (**metaphysical and juridical epochs**) ซึ่งพยายามอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ว่าเป็นเรื่องของพลังเชิงนามธรรม คือพลังที่จับต้องหรือสัมผัสไม่ได้เป็นยุคที่เริ่มสงสัย ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ และในการจัดองค์กรทางสังคมนั้นผู้นำการ politics เช่น ชาวีไร่ชาวนา กรรมกรได้เริ่มมีสิทธิ์มากขึ้นแทนที่จะมีสภาพเป็นทาสตั้งสมัยก่อน

12.3 ยุคที่สาม เรียกว่ายุควิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม ซึ่งบางครั้งเรียกว่ายุคปฏิฐาน

¹The New American Desk Encyclopaedia, op cit p 319

²Alvin Toffler, The Third Wave (N.Y.: Bantam, 1980), p. 292

³cf Etzioni and Etzioni, op cit pp 15-20

(positive) ยุคนี้เน้นการสังเกตหรือพิจารณาจากสภาพที่เป็นจริง แทนที่จะใช้จินตนาการสำหรับการจัดองค์การทางสังคมนั้นให้ความสำคัญกับการผลิต

ออกัสต์ คองต์ เสนอทัศนะที่ว่า การเปลี่ยนแปลงไปในทางก้าวหน้านั้น เป็นผลลัพธ์จากการแก้ไขปรับปรุง (modification) ซึ่งเป็นไปอย่างช้า ๆ ค่อยเป็นค่อยไปและเกิดขึ้นอยู่เสมอ (slow, gradual, continuous)¹ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ค้องที่ว่ามีลักษณะคล้ายกับ 1) ชีวิตของคนและ 2) การเปลี่ยนแปลงในโลกของสิ่งมีชีวิต

ทฤษฎีสามัญของค้องที่นั้น มักเรียกว่า ฯ ว่า² ยุคเทววิทยา ยุคօภิปรัชญา และยุคปฏิรูป

13. นักทฤษฎีวิวัฒนาการ : เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer, 1820-1903)

นักคิดอังกฤษผู้นี้ ได้กล่าวถึงการวิวัฒนาการว่าเป็นเส้นเมืองกระบวนการแห่งการเติบโต³ ทั้งนี้โดยการเปรียบเทียบสังคมว่าเป็นเส้นเมืองสิ่งมีชีวิต

สเปนเซอร์ กล่าวว่าสังคมที่อยู่ในช่วงเวลาแห่งการเจริญเติบโตเท่ากันจะต้องมีลักษณะคล้ายกันหลายอย่าง ดังนั้น เขายังกล่าวว่าหากทราบรายงานการเดินทางของนักท่องเที่ยวในต่างประเทศแล้วยอมพอที่จะแบ่งประเภทของสังคมต่าง ๆ ในแบบของระดับแห่งการพัฒนาไว้

แนวคิดของ ค้องท์ และ สเปนเซอร์ เป็นลักษณะที่เรียกว่าวิวัฒนาการแบบเอกทิศ (unilinear) ซึ่งเปรียบอัตราการเจริญเติบโตเหมือนกับต้นไม้ เช่น ต้นมะม่วงจะเริ่มจากเม็ดมะม่วงเป็นมะม่วงที่อุดอกผลจนกระทั่งแก่ และเจริญไป การเปรียบเทียบเช่นว่านั้นมีผู้คัดค้านว่า ไม่อาจนำมาใช้ได้ ในกรณีสังคมมนุษย์

14. ทัศนะเกี่ยวกับทฤษฎีวิวัฒนาการ

ในยุคปัจจุบันนักวิชาการสังคมศาสตร์ได้มีทัศนะเกี่ยวกับทฤษฎีวิวัฒนาการต่าง ๆ กัน ดังจะยกตัวอย่างต่อไปนี้

14.1 การเปลี่ยนไปสู่ความก้าวหน้าเป็นของไม่แน่นอน

จากการศึกษาทางโบราณคดีได้มีค้นพบว่าในบางยุคบางสมัยมีการรู้จักของใหม่ แต่ไม่ได้นำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ตัวอย่างคือ พากอินเดียนแดงแอบเม็กซิโกที่เรียกชื่อกันว่า เพ่ามายา หรือมาيان (Mayan Indians) เข้าใจเกี่ยวกับการใช้ วงล้อ (Wheel) ทั้งนี้ได้มีการพบว่ามีวงล้อติดกับ

¹Teggart, *op.cit.*, p. 106.

²Ibid., p. 107.

³เขาก็ยังไว้ว่า "Growth is common to social aggregates and organic aggregates" cf. Etzioni and Etzioni, *op.cit.*, p. 10.

ของเด็กเล่นที่ฝังอยู่ในสุสาน แต่หลักฐานทางโบราณคดีแสดงให้เห็นว่าคนอินเดียแนดงແตนนั้นไม่รู้จักใช้วงล้อนั้นให้เป็นประโยชน์ในการขนส่งหรืออื่น ๆ

สำหรับในสังคมอื่น การค้นพบวงล้อได้ทำให้เกิดอารยธรรมขึ้นมาก ดังจะเห็นได้ว่าในอียิปต์โบราณนั้นสามารถใช้วงล้อเพื่อช่วยในการขนวัสดุสำหรับสร้างピラมิด (Pyramid)

ในประเทศจีนยุคโบราณมีการใช้วงล้อเพื่อความสะดวกในการสร้างกำแพงเมืองจีน (The Great Wall of China) ซึ่งเป็นกำแพงที่ยาวที่สุดในโลก¹ กล่าวคือ มีความยาวเกินกว่า 1500 ไมล์ การก่อสร้างเริ่มขึ้นในสมัยราชวงศ์ชิง ประมาณ 2200 ปีมาแล้ว (300 B.C.) เพื่อป้องกันการรุกรานจากพม่า เนื่องจากในสมัยราชวงศ์หมิง (1368-1644) ความสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 25 ฟุต และมีความกว้างประมาณ 12 ฟุต

ในประเทศอินเดียจะเห็นได้ว่าเสมอารมจักรเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างมาก²

14.2 การวิวัฒนาการยังไง才ได้เป็นแบบ “เอกทิศ”

ความหมาย ณ ที่นี่คือการเปลี่ยนแปลงไม่ได้มุ่งไปในทางเดียวกันหรือทิศเดียวกัน ปัจจุบันนี้มีความเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงของสังคมต่าง ๆ ไม่ได้ผ่านขั้นตอนอย่างเดียวกันหมด ดังจะเห็นได้ว่าบางสังคมคงอยู่โดยไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงเป็นเวลานับเป็นพันปี

อนึ่ง ในวิทยาศาสตร์ธรรมชาติมีการพบว่าเมื่อมีเม็ดมะม่วงย้อมสามารถเจริญเติบโตเป็นต้นมะม่วงได้

กรณีสังคมมนุษย์นั้น การพัฒนาการอาจเป็นอย่างอื่นก็ได้ ตัวอย่างได้แก่ การที่จีนกลยุทธ์ เป็นประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิตี้ภายใต้การนำของเหมาเจ้อตุ้ง และต่อมาหลังมารัฐธรรมของเหมาเจ้อตุ้งได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายเศรษฐกิจมาเป็นระบบที่ค่อนข้างเสรีซึ่งเห็นได้ชัดยิ่งขึ้นในปี พ.ศ. 2527³

14.3 การวิวัฒนาการทางสังคม ไม่ได้เป็นแบบลัทธิดาร์วินทางสังคม (Social Darwinism)

ลัทธิดาร์วินทางสังคม หรือคตินิยมдар์วินทางสังคมนั้น เออร์เบิร์ก สเปนเซอร์มีอิทธิพลสูงในการเผยแพร่⁴

ลัทธิดังกล่าวถือว่าในโลกของสิ่งมีชีวิตนั้นหรือในการวิวัฒนาการทางธรรมชาตินั้น การ

¹The New American Desk Encyclopaedia, op cit p 432

²ปัจจุบันก็ใช้เป็นตราของธุรกิจอินเดียด้วย

³Time, January 14, 1985

⁴The New American Desk Encyclopaedia, op cit p 1110

เจริญเติบโตขึ้นอยู่กับการแข่งขันและเป็นผลให้เกิดภาวะที่ เรียกว่า “ผู้อดอยู่ดีอู้ชานะ (survival of the fittest) ดาร์วิน ค้นพบว่าสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตที่จะอยู่รอดได้นั้นจะต้องผ่านการต่อสู้เอาชนะ อุปสรรคนานาประการ

ความคิดของสเปนเซอร์ยึดแนวของดาร์วินคือ เห็นว่าสังคมจะดีขึ้นได้ เพราะมีการขัดแย้ง และมีการต่อสู้กัน

แนวคิดปัจจุบันในหมู่นักสังคมศาสตร์จำนวนมากมีแนวโน้มไปทางที่ว่าความก้าวหน้า ของสังคมมุ่งเน้นเป็นผลจากการร่วมมือกัน (cooperation) มากกว่าการขัดแย้ง (conflict)

14.4 ทฤษฎีวิวัฒนาการในปัจจุบันไม่ได้ระบุว่าผลลัพธ์จะเป็นอย่างไร

ทฤษฎีวิวัฒนาการตามแนวความคิดเก่า�ั้น คือว่าวิวัฒนาการยอมนำไปสู่จุดหมายเดียวกัน ได้แก่ การก้าวไปสู่ความก้าวหน้า ซึ่งปรากฏเป็นรูปธรรมคล้าย ๆ กันและเห็นได้ชัด

ทฤษฎีวิวัฒนาการตามแนวคิดปัจจุบันแตกต่างออกไป คือไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน

14.5 การขาดบูรณาการในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสู่ความก้าวหน้า

ที่เห็นชัดก็คือความก้าวหน้าทางด้าน “เทคโนโลยี” ไม่จำเป็นที่จะต้องทำให้เกิดความก้าวหน้าทาง “ศีลธรรม” นักสังคมศาสตร์ใช้ศัพท์ว่าเป็นปรากฏการณ์แห่ง “ความเฉื่อย” หรือ “ความล่า” ทางวัฒนธรรม (culture lag)

เรื่องของ “ความล่า” หรือ “ความล่า” ทางวัฒนธรรมนี้หมายถึงอัตราการเปลี่ยนแปลง ในวัฒนธรรมทางวัตถุกับอัตราไม่เท่ากัน

โดยปกติการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุมักไปได้เรียกว่า เช่น การพัฒนาอาวุธ (วัฒนธรรมทางวัตถุ) เปลี่ยนแปลงก้าวหน้าได้รวดเร็วกว่า การพัฒนาทางจิตใจ หรือทางศีลธรรม (วัฒนธรรมทางอวัตถุ)

15. ทฤษฎี “การหน้าที่”

ทฤษฎีการหน้าที่ (functional theory) บางครั้งใช้ชื่อว่า “ทฤษฎีโครงสร้างและการหน้าที่” (structural - functional theories) มีผู้สนับสนุนทฤษฎีนี้อยู่มาก และความเห็นมีหลากหลาย แต่พอจะสรุปรวม ๆ กันได้ 7 หัวข้อ¹ ด้วยกันคือ

15.1 มองภาพรวม

สังคมต่าง ๆ จะต้องได้รับการพิจารณารวมกันทั้งหมด คือเป็น “ระบบซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกัน”

¹Lauer, op cit p 65

15.2 ความสัมพันธ์ทั้งสองฝ่าย

ความสัมพันธ์เชิงเป็นเหตุและเป็นผลต่อกันเป็นได้หลาย ๆ ทางและเป็นความสัมพันธ์ไม่ใช่แบบจราจรเอกวิถี แต่เป็นแบบกลับไปกลับมา หรือเป็นทั้งสองฝ่าย (reciprocal)

15.3 สภาพพลวัต

ระบบสังคมมีสภาพเป็น “การสมดุลย์แห่งพลวัต” (“dynamic equilibrium”) คือการเปลี่ยนแปลงสามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบโดยมีการเปลี่ยนแปลงแต่เพียงเล็กน้อย

15.4 กระบวนการทำให้เป็นสถาบัน

บูรณาการที่สมบูรณ์ไม่อาจกระทำให้เกิดขึ้นได้ ดังนั้น ทุกระบบสังคมย่อมมีข้อปัญหา และมีการปฏิบัติที่เบี่ยงเบนแตกต่างออกไปจากระบบทั่วโลก แต่การเบี่ยงเบนนั้น จะค่อยๆ กลายเป็นที่ยอมรับไปด้วยกระบวนการที่ทำให้เป็นส่วนหนึ่งของสภาพการณ์หรือรูปแบบที่ยอมรับได้ (institutionalization)

15.5 การปรับตัว

การเปลี่ยนแปลงโดยเนื้อแท้และเป็นกระบวนการที่ช้า และมีการปรับตัว ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหันหรือที่เรียกว่าแบบ revolutionary ซึ่งมักแปลว่า “ปฏิริวติ”

15.6 การแบ่งแยกเป็นส่วน ๆ

การเปลี่ยนแปลงเป็นผลจากการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นอกระบบการเจริญเติบโต โดยการแบ่งแยกเป็นส่วน ๆ จากเดิม (differentiation) และโดยนวัตกรรมภายในสังคมนั้น ๆ¹

15.7 ฉันทานุมัติ

ระบบต่าง ๆ สามารถที่จะมีบูรณาการได้ด้วยการยึดคุณค่าหรือค่านิยมเหมือน ๆ กัน คือการมี ฉันทานุมัติ (consensus)

ทฤษฎีการหน้าที่นี้ไม่สนใจตั้งคำถามว่าสังคมจะผ่านกระบวนการในรูปใด แต่สนใจในเรื่องบทบาทของแต่ละสังคม ทฤษฎีการหน้าที่ไม่สนใจเรื่องความเป็นมาและการคาดการณ์ความเป็นไปในอนาคต แต่สนใจ “การทำหน้าที่” คือการให้ประโยชน์ต่าง ๆ

ตัวอย่างที่หนึ่งได้แก่ ระบบการแบ่งแยกระดับต่าง ๆ ของคนออกเป็นชั้นชั้นหรือเป็นวรรณะ มีผลต่อการจัดให้บุคคลทำหน้าที่ต่าง ๆ ทางด้านการอาชีพ

¹ผลงานของปาร์สันมีมากและจัดว่าเป็นระดับประมาณาร์ เท่น Talcott Parsons. *The Structure of Social Action.* N.Y. : McGraw-Hill, 1937.

ตัวอย่างที่สองได้แก่ ครอบครัว หากพิจารณาในเชิงการหน้าที่แล้ว มีบทบาทอย่างไร เช่น ในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กและในการช่วยให้เกิดความอบอุ่นในทางจิตใจ เป็นต้น

16. ข้อสังเกตเกี่ยวกับทฤษฎีโครงสร้าง-การหน้าที่

นักสังคมวิทยาอเมริกัน นามอุโมงค์ 2 ท่าน ในช่วงเวลาประมาณ 50 ปีที่ผ่านมาได้แก่ ทัลคอทท์ ปาร์สัน และโรเบิร์ต เมอร์ตัน¹ นอกจากนี้ยังมีนักคิดอื่น ๆ อีกที่เห็นด้วยกับทฤษฎีโครงสร้าง-การหน้าที่ แต่ก็ได้มีข้อสังเกตต่าง ๆ

16.1 ประการแรก เริ่มยอมรับว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ หรือคงสภาพอยู่ไม่ใช่ว่าจะมีประโยชน์หรือมีการหน้าที่อยู่ อย่างไรก็ตามอาจมีการหน้าที่ (คือประโยชน์) ที่แฝง ๆ ไว้ก็ได้ อย่างที่เรียกว่า “การหน้าที่แฝง” (latent function)

16.2 ประการที่สอง สังคมไม่ได้เป็นระบบบูรณาการ บางส่วนในสังคมอาจจะไม่มีคุณค่า (nonfunctional) หรืออาจจะเป็นโถง (dysfunctional)

ในกรณีที่ไม่มีคุณและโถงที่ชัดแจ้งได้แก่ การที่ยังรักษาภาระดูแลเสื้อผ้าสุภาพบุรุษ ซึ่งดูไม่มีประโยชน์อะไร ชัดแจ้งในปัจจุบัน แต่ในสมัยหนึ่งอาจเคยใช้ให้เป็นประโยชน์ได้

สิ่งที่มีอยู่บางอย่าง เช่น ขนบธรรมเนียม หรือกฎหมายบางอย่างอาจจะล้าหลังเกินไป จนทำให้เสียหายได้ ตัวอย่างคือ ขนบธรรมเนียมในการเลี้ยงอาหารจนของเหลือในสังคมบางสังคม

16.3 ประการที่สาม

ของที่มีอยู่แล้วบางอย่าง อาจมีประโยชน์เฉพาะบางส่วนในระบบ แต่มีผลร้ายต่อระบบ ทั้งหมดด้วยก็ได้

ตัวอย่าง ได้แก่ การที่นายแพทย์รวมตัวกันขึ้นเป็นสมาคม เช่น สภาครแพทย์อเมริกัน (American Medical Association) ซึ่งมีอิทธิพลมากในการกำหนดจำนวนนักศึกษาแพทย์ก่อให้ผลดีกับตัวนายแพทย์เอง เพราะทำให้รายได้จากการรักษาพยาบาลสูง แต่เป็นผลเสียต่อสังคม เพราะค่ารักษาสูง

16.4 ประการที่สี่ สิ่งที่มีประโยชน์อาจจะเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นก็ได้

ตัวอย่างคือ การมีวีดีโอด้วยความไม่ประโยชน์แต่ไม่ใช่เป็นของจำเป็น

16.5 ประการที่ห้า ส่วนต่าง ๆ ในระบบสังคมไม่จำเป็นที่จะต้องเข้ากันได้ดี คือย่อมมีการขัดแย้งกัน แนวคิดนี้ชัดกับแนวคิดเก่า ซึ่งถือว่าส่วนต่าง ๆ ในสังคมสอดคล้องกัน

¹Robert K Merton, *Social Theory and Social Structure*, New York Free Press, 1957

17. ทฤษฎี “การขัดแย้ง” : ทฤษฎีมาร์กซ์

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นจากการขัดแย้งมักจะเห็นแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์¹ (Karl Marx, 1818-1883)

17.1 วิทยาวิชี มาร์กซ์มีแนวคิดแบบวิวัฒนาการ แต่เห็นว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นแบบวิภาคชีวิช (ไดอะเลกติก dialectic) ทัศนะเกี่ยวกับวิภาคชีวิชนี้ มาร์กซ์ได้รับอิทธิพลจาก อาจารย์มหาวิทยาลัยเยอรมันผู้หนึ่ง ชื่อ เอเกล (Hegel) ซึ่งเป็น นักปรัชญาที่มีชื่อเสียง เขายังเชื่อว่า ตัวการในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือ ความคิด ซึ่งเป็นนามธรรม

17.2 วัตถุนิยม มาร์กซ์เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เพราะแรงผลักดันทาง “วัตถุ” ซึ่ง เป็นรูปธรรม เขายังเชื่อว่า “จิต” หรือ “ความคิด” ได้รับอิทธิพลจากสภาพภาวะทางวัตถุ ความดี ความชั่ว ในทฤษฎีมาร์กซ์ ตีค่าอุกมาในรูปของวัตถุ

แนวคิดของมาร์กซ์เป็นแบบ “ลัทธิวัตถุนิยม” (materialism) ซึ่งเชื่อว่าสิ่งที่ทำให้มนุษย์ มีความสุขคือ การมีปัจจัยทางเศรษฐกิจดีคือ ร่ำรวยหรือมีทรัพย์สมบัติมาก อารมณ์ ความรู้สึก ความรัก จินตนาการ ปรัชญา ความเชื่อหรือครรัทธา มิได้มีความหมายสำคัญต่อมนุษย์ในสายตา ของลัทธินี้

หลักพุทธศาสนาและศาสนารวมทั้งปรัชญาของเอเกลนั้น “จิตนิยม” (spiritualism) มากกว่าวัตถุนิยม

17.3 ไดอะเลกติกสมัยกรีกโบราณ ศัพท์ dialectic มีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณโดยเนพะ สมัยของocrates และเพลโตประมาณ 2300 ปีเศษมาแล้ว ในกรีกโบราณไดอะเลกติกหมายถึง การถกปัญหาหรืออภิปรายปัญหา ทั้งนี้ เพื่อให้ขัดแย้งหมดไปหรือเพื่อบรรลุถึง ซึ่งความจริงหรือ สัจจะ

17.4 ไดอะเลกติกของมาร์กซ์

มาร์กซ์ใช้ศัพท์ไดอะเลกติก อย่างที่เอเกลได้ใช้คือหมายถึง การอธิบายการเปลี่ยนแปลง หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ โดยกระบวนการ samaอย่าง ซึ่งผู้เรียนเรียบเรียงไว้แล้ว “จุดยืน” (thesis), “จุดแย้ง” (antithesis) และ “จุดยุบ” (synthesis) ประกอบด้วยสามปัจจัยคือ

ก. thesis ได้แก่ สภาพที่เป็นอยู่แล้ว

ข. antithesis ได้แก่ สภาพที่ตรงข้ามหรือขัดแย้งกับสิ่งที่มีหรือเป็นอยู่แล้ว

¹ เกี่ยวกับมาร์กซ์ขออ่านเพิ่มเติมได้ใน แฉเนยล อาร์ พลสเฟล์ด, แปลเป็นไทยโดย ภาวดี ทองอุทัย และคณะ บุกทองของนักเศรษฐศาสตร์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 109-135

ค. **synthesis** ได้แก่ ผลแห่งการประทับนของสภาพทั้งสองคือ ผลแห่งการขัดแย้งของชีวิสกับแอนติชีวิส

17.5 กระบวนการ ไคลอเลกติกของมาร์กซ์

มาร์กซ์ ถือว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเริ่มจากจุดยืน ต่อมาประทับจุดเดียวกัน กระบวนการทั้งกล้ายสภาพเป็นจุดยืนนั้นเป็นกฎตายตัวคือ จะต้องเกิดขึ้นเสมอ อย่างไรก็ตามเมื่อการเปลี่ยนแปลงมาถึง “จุดยืน” แล้ว ตัวจุดยืนนั้นจะกล้ายสภาพเป็นตัว “จุดยืน” ต่อไป ดังนั้นกระบวนการจะดำเนินไปเช่นนี้เรื่อยๆ

แต่ในกรณีที่เป็นกระบวนการสังคมทางเศรษฐกิจและการเมืองแล้ว จุดยืนจะสิ้นสุดลง โดยไม่กล้ายเป็นสภาพเป็นจุดยืนต่อเมื่อสังคมเข้าสู่สภาพแห่งการเป็นคอมมิวนิสต์โดยสมบูรณ์

18. ทฤษฎีวิวัฒน์ในส่วนที่เกี่ยวกับสังคมเศรษฐกิจและการเมือง

18.1 รูปแบบของการปกครองที่อยู่กับภาวะทางวัตถุ มาร์กซ์กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดขึ้น เพราะการเปลี่ยนแปลงในทางวัตถุ (โดยเฉพาะสภาพทางเศรษฐกิจ) ซึ่ง มาร์กซ์เรียกว่า “วัตถุนิยมเชิงวิวัฒน์” (dialectical materialism) การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุที่สำคัญคือสิ่งที่มาร์กซ์เรียกว่า “วิถีแห่งการผลิต” (mode of production)

18.2 รูปแบบการเมืองการปกครองมีด้วยกัน 5 แบบ ทัศนะของมาร์กซ์คือ มีระบบคอมมิวนิสต์ดังเดิม ระบบทาส ระบบศักดินา ระบบทุนนิยม และระบบคอมมิวนิสต์

18.3 ในแต่ละระบบ ยกเว้นระบบคอมมิวนิสต์มาร์กซ์เห็นว่ามีการขัดแย้งกันอย่างรุนแรงระหว่างชนชั้น 2 ชนชั้น กล่าวคือ

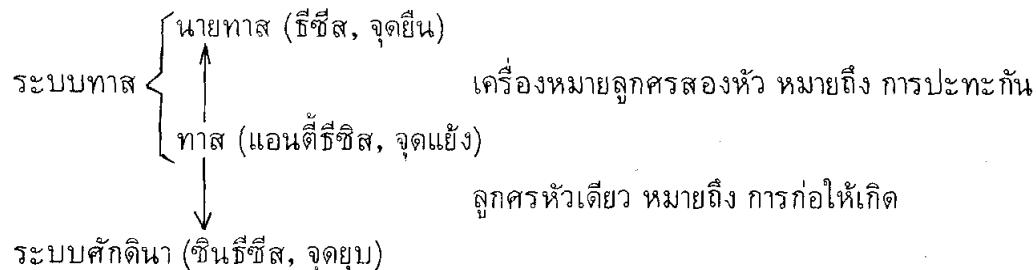
- ในระบบทาส มีการขัดแย้งและต่อสู้ระหว่างนายกับบ่าว
- ในระบบศักดินา มีการขัดแย้งและต่อสู้ระหว่างเจ้าขุนมูลนายกับไพร่
- ในระบบทุนนิยม มีการประทับระหว่างนายทุนกับชนชั้นกรรมมาชีพ

19. ทฤษฎีมาร์กซ์ว่าด้วยสังคม 5 รูปแบบ

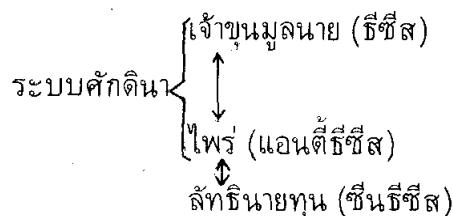
ผังประกอบทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงของมาร์กซ์ ซึ่งต่อมาเรียกว่า ลักษณะของมาร์กซ์ เป็นดังนี้

19.1 ระบบคอมมิวนิสต์ดังเดิม (แบบสิกรรม ไม่มีการต่อสู้ระหว่างชนชั้น) คือว่าเคยมีอยู่ในสมัยในระบบทาส มีการขัดแย้งระหว่างนายทาสกับทาส ซึ่งเป็นผลให้เกิดระบบศักดินาขึ้นมา

19.2 ระบบทางสันรรพกាលวิถีแห่งการผลิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นผลทำให้ระบบคอมมิวนิสต์แบบดั้งเดิมเปลี่ยนเข้าสู่ระบบทาส

19.3 ระบบศักดินา ประกอบด้วย ส่องชนชั้นคือ เจ้าขุนมูลนายกับไพร่ ซึ่งเมื่อขัดแย้งกันมากขึ้นให้แปรสภาพเข้าสู่ระบบนายทุนดังรูปด้านไปนี้

19.4 ระบบนายทุน สภาพทางเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงต่อไปอีก จึงทำให้ระบบนายทุนเปลี่ยนเป็นระบบสังคมนิยม

19.5 ลักษณะนิยมแบบคอมมิวนิสต์ (หยุดการเปลี่ยนแปลง)

20. ทฤษฎีการขัดแย้ง : ข้อสังเกต

20.1 นักคิดอื่น ๆ

นอกจากมาร์กซ์แล้ว มีนักสังคมวิทยาอื่น ๆ ที่มองการเปลี่ยนแปลงว่า เกิดขึ้นจากการขัดแย้ง ตัวอย่างได้แก่ ชีริท มิลลส์ (C. Wright Mills)¹ เลโวิส โคเซอร์ (Lewis Coser)² และราลฟ์ ดาเรนдорฟ³

¹C. Wright Mills, *The Yower Elite*, Oxford University Press, 1956. และหนังสือของมิลลส์อีกเล่มหนึ่งคือ *The Sociological Imagination*, Oxford University Press, 1959.

²Lewis A. Coser, *The Functions of Social Conflict*, New York : Free Press, 1956.

³Ralf Dahrendorf, *Class and Industrial Society*, Stanford University Press, 1959.

20.2 การขัดแย้งไม่ใช่เฉพาะเรื่องชนชั้น

นักคิดแนว “การหน้าที่” เชื่อว่าสังคมโดยปกติมีสภาพสมดุลย์ แต่นักคิดทฤษฎีการขัดแย้ง ถือว่าสังคมอยู่ในภาวะแห่งการขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ มากกว่าเห็นว่าการขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างชนชั้นต่าง ๆ

นักคิดแนวการขัดแย้งในยุคปัจจุบันเห็นว่า การต่อสู้เพื่ออำนาจและทรัพย์สินเกิดขึ้น ไม่ใช่เพียงระหว่างชนชั้นเท่านั้น แต่เกิดขึ้นระหว่างเชื้อชาติ ชนชาติต่าง ๆ และแม้กระทั่งเพศ ที่ต่างกัน

20.3 สภาพสังคมไม่สมดุลย์

นักคิดแนวการหน้าที่ถือว่าสังคมอยู่ในสภาพสมดุลย์ เพราะการมี “ฉันทานุมัติ” หรือการยอมรับ “คุณค่าต่าง ๆ ร่วมกัน” (shared values) แต่นักทฤษฎีแนวการขัดแย้งกล่าวว่า ฉันทานุมัติ ดังกล่าวเป็นของไม่แท้จริง¹ เพราะค่านิยมหรือคุณค่าที่ระบุไปตามนั้น

20.4 ปัญหาที่สนใจ

นักทฤษฎีแนวการขัดแย้งสนใจศึกษาปัญหาต่อไปนี้ เช่น

- 1) ทำไมกลุ่มอิทธิพลหรือชุมชนที่มีอิทธิพลจึงสามารถอยู่ในอำนาจได้
- 2) กลุ่มอิทธิพลเหล่านั้นควบคุมสถาบันต่าง ๆ ในสังคม (เช่น โรงเรียน ศาสนา และสื่อมวลชน)
- 3) กลุ่มทำอย่างไรสังคมจึงจะยุติธรรมยิ่งขึ้น

21. เปรียบเทียบทฤษฎีการหน้าที่กับการขัดแย้ง

นักสังคมวิทยาอเมริกัน 2 ท่าน ได้ทำผังแสดงการเปรียบเทียบระหว่าง 2 ทฤษฎี² ดังกล่าวไว้ สมควรนำเสนอ ณ ที่นี่ คือ

ทศนะเกี่ยวกับ	ทฤษฎีการหน้าที่	ทฤษฎีการขัดแย้ง
1. สังคม	1. ระบบที่มีเสถียรภาพประกอบด้วย กลุ่มต่าง ๆ ที่มีการร่วมมือกัน	1. ระบบที่ไม่มีเสถียรภาพประกอบด้วย กลุ่มที่มีการขัดแย้งกัน
2. คุณค่าหรือค่านิยม	2. ฉันทานุมัติ คือการยอมรับคุณค่า หรือค่านิยมร่วมกันเป็น “การ” ผนึกสังคมเข้าด้วยกัน	2. การขัดแย้งกันเชิงผลประโยชน์แบ่ง แยกสังคม แต่มีภาพมายาแห่งการ ยึดถือคุณค่าหรืออุดมการณ์ร่วมกัน โดยการถูกกำหนดจากกลุ่มหรือชนชั้น ที่มีอำนาจ

¹ Horton and Hunt, op cit p 13

² Horton and Hunt, op cit p 15

ทักษะเกี่ยวกับ	ทฤษฎีการหน้าที่	ทฤษฎีการขัดแย้ง
3. สถาบันต่าง ๆ ได้แก่สถาบันการศึกษา, ศาสนา และสื่อมวลชน	3. มีบทบาทในการสร้างค่านิยมร่วมกันของสังคม	3. มีบทบาทในการสร้างค่านิยมเพื่อประโยชน์ของผู้มีอำนาจ
4. กฎหมายและรัฐบาล	4. บังคับให้ปฏิบัติตามระเบียบซึ่งถือว่าสะท้อนภาพ ความต้องการของประชาชน	4. บังคับให้ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย เพื่อพิทักษ์ผู้มีอำนาจ
5. การขัดแย้งทางสังคม	5. มีเป็นครั้งคราวและไม่นานนัก สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ต้องปรับให้เข้าดุลย์	5. มีเป็นกิจวัตรและมีการใช้กฎหมายเพื่อการกดดัน
6. ชนชั้น	6. เกิดขึ้นจากบทบาทต่าง ๆ ของคนและกลุ่มคน	6. เกิดขึ้นจากการเอารัดเอาเปรียบและกดขี่ของคนบางกลุ่ม
7. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม	7. เกิดขึ้น เพราะความต้องการทางสังคมที่ปรับตัวตามการหน้าที่ใหม่ ๆ	7. เกิดขึ้น เพราะชนชั้นผู้มีอำนาจต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลง

22. กระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมเป็นอยู่กับกระบวนการทำความคิดของมนุษย์กระบวนการ การการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ได้แก่

1. **การขอริม** เป็นการรับเอาเทคโนโลยี แนวความคิด หรือวัฒนาต่าง ๆ ของสังคมอื่น โดยดึงความหมายสมของสิ่งที่รับเอามาว่าใช้ได้หรือเป็นที่ยอมรับในสังคมหรือไม่ การขอริมนี้ มักเป็นเทคนิควิธีการต่าง ๆ มากกว่าด้านอุดมการณ์ ความคิด ทั้งนี้เพราะการรับเอาวิธีการจะสะดวกและง่ายที่จะใช้มากกว่า เมื่อขอริมมาแล้วจะต้องปรับให้เหมาะสมเข้าได้กับสังคมของตน เช่น การนำเอาระบบการปกครองประชาธิปไตยมาใช้ การรับวัฒนธรรมต่าง ๆ มาใช้ เช่น รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า ฯลฯ

2. **นวัตกรรม (innovation)** หรือการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ หมายถึง ความคิด พฤติกรรม หรือสิ่งของซึ่งเป็นของใหม่ ทั้งนี้ เพราะว่ารูปแบบและปริมาณแตกต่างจากรูปแบบเดิมที่เคยคงอยู่ นวัตกรรมจะใช้คุณทั้งหมดในเรื่องการเปลี่ยนแปลงและเกิดสิ่งใหม่ขึ้น ฉะนั้น นวัตกรรมจะใช้ในความหมายรวมทั้งการค้นพบและการประดิษฐ์

William F. Ogburn ได้ย้ำว่า นวัตกรรมขึ้นอยู่กับความสามารถทางสมอง รวมทั้งความต้องการและความรู้เดิมที่มีอยู่ เมื่อเป็นความต้องการของสังคม จึงได้มีการค้นคว้าศึกษาโดยใช้ความรู้ที่มีอยู่พร้อมทั้งความสามารถทางปัญญาที่จะใช้ศึกษาค้นคว้า

3. การค้นพบ (discovery) เป็นการพบข้อเท็จจริง (facts) ซึ่งไม่เคยรู้มาก่อน แม้ว่าจะมีอยู่นานแล้ว ทำให้ได้ความรู้ใหม่ เป็นการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับโลก การค้นพบเป็นการร่วมในความคิดของมนุษย์ในการพิสูจน์ค้นหาข้อเท็จจริง เช่น โลกลกลม หลักของแรงดึงดูด แรงดึงดูดของโลก การหมุนเวียนของโลหิต ฯลฯ การค้นพบเป็นเงื่อนไขที่เกิดขึ้นเนื่องจากความรู้ซึ่งได้พิสูจน์แล้วของมนุษย์และจะถูกนำไปใช้ในการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมในกรณีที่ได้ใช้ผลของมัน เมื่อความรู้ใหม่ ๆ ได้ถูกใช้การเปลี่ยนแปลงตามมา เช่น การค้นพบว่าโลกกลมจะมีการเดินทางขึ้น การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในสังคมต่าง ๆ ก็จะเกิดตามมา

4. การประดิษฐ์ (invention) ได้แก่ สิ่งที่เกิดขึ้นจากการรวมเอาเทคนิค วิธีการ หรือความคิดที่มีอยู่ก่อนและความรู้ในวัฒนธรรม เป็นการใช้ความรู้ที่มีอยู่แล้ว เพื่อประดิษฐ์สิ่งอื่นขึ้นมา การประดิษฐ์เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่ค่อยเป็นค่อยไป มีการผสมผสานและปรับปรุงที่ต่อเนื่องกัน

การประดิษฐ์อาจแบ่งได้เป็น การประดิษฐ์ทางวัตถุ เช่น การสร้างพิธีกรรมใหม่ ๆ การคิดปรัชญาใหม่ การประดิษฐ์ตัวอักษร การสร้างระบบการปกครองใหม่ ฯลฯ ในแต่ละกรณี รากฐานเก่ายังคงใช้และปรับปรุงเพื่อของใหม่

William F. Ogburn นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้นำเสนอเรื่องความสำคัญของการประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจก่อให้เกิด “ความล่าทางวัฒนธรรม” (Cultural lag)

ความเนื้อหารือความล่าทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นจากการที่อัตราการเปลี่ยนแปลงของส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมที่เป็นไปโดยไม่เท่ากัน จึงมักเกิดเป็นปัญหาหรือความยุ่งยากขึ้น แยกเป็น 2 ประเภทใหญ่

ก. อัตราการเปลี่ยนแปลงระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุต่อวัตถุเปลี่ยนแปลงไปไม่เท่ากัน เช่น อัตราการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมทางวัตถุ ที่เรียกว่า ร้อยนต์ มีอัตราการเพิ่มขึ้นมาก เมื่อเทียบกับอัตราการเปลี่ยนแปลงของวัตถุธรรมทางวัตถุ ที่เรียกว่า ถนน ซึ่งเพิ่มในปริมาณน้อย ทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด เกิดการทำงานล่าช้า หรืออัตราการขยายเมืองเป็นไปโดยรวดเร็ว กว่าอัตราการขยายด้านสาธารณสุข สาธารณูปโภค เกิดปัญหาแก่ประชากรในเขตที่เมืองขยายไป

ข. อัตราการเปลี่ยนแปลงระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุต่ออวัตถุเป็นไปโดยไม่เท่ากัน เช่น วัฒนธรรมทางวัตถุที่เจริญมาก ได้แก่ อาคารบ้านเรือน เครื่องมือเครื่องใช้ ส่วนวัฒนธรรมทางอวัตถุ คือ จิตใจ ศีลธรรม เจริญช้ากว่ามากหรืออยู่หลังไป ดังนั้น จึงมีปัญหารุนแรง เช่น สองคราม หรือเรื่องไรศีลธรรม

ทั้งการประดิษฐ์และการค้นพบมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เมื่อมีการค้นพบสิ่งใด สิ่งหนึ่งก็จะมีผลให้เกิดการประดิษฐ์ขึ้นได้ และก็เช่นกันเมื่อประดิษฐ์สิ่งใดขึ้นมา ก็จะมีประโยชน์ต่อการค้นพบสิ่งใหม่ ๆ การประดิษฐ์และการค้นพบนี้อาจเกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการ ความจำเป็นซึ่งนับเป็นความจำเป็นที่สังคมต้องใช้ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงและอาจเกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ เป็นผลได้จากการที่ต้องคิดประดิษฐ์หรือค้นพบในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

5. การกระจาย (diffusion) การกระจายทางวัฒนธรรม หมายถึง การที่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งกระจายไปสู่สังคมอื่น โดยทั่วไปแล้วการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่จะมาจากการกระจายเผยแพร่ ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อสังคมมีการติดต่อกันเป็นกระบวนการที่มีทั้งการให้และการรับ เมื่อมีการประทัศสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมแต่ละสังคม นอกจากนี้ การกระจายแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจะเป็นไปโดยไม่เท่าเทียมกัน สังคมที่รับอาจจะรับไปน้อยหรือมากขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

การกระจายนี้มีทั้งภายในสังคมและระหว่างสังคม เช่น ดนตรีแจ๊ส ซึ่งดังเดิมเป็นของพวักคนผิวดำใน New Orleans ได้เผยแพร่出去ทั่วไปในสหรัฐฯ และรัฐจักรกัณฑ์ทั่วโลก การกระจายเผยแพร่เป็นการที่คนในสังคมเลือกที่จะยอมรับหรือปฏิเสธ ซึ่งคนในสังคมพิจารณาว่ามีประโยชน์ และเข้ากันได้กับวัฒนธรรมเดิม ในกระบวนการกระจายเผยแพร่วัฒนธรรมจะต้องมีการแสดงให้รู้สึกเนื้อหาของวัฒนธรรมใหม่ เพื่อให้คนในสังคมได้พิจารณาว่าจะยอมรับการกระจายวัฒนธรรมนั้นหรือไม่กาน้อยเพียงใด

ตัวอย่างของการกระจายทางวัฒนธรรม เช่น

ก. การที่คนไทยรับเอาวัฒนธรรมการใส่เสื้อนอก การผูกเนคไท การใส่กระโปรงถุงเท้า มาจากตะวันตก

ข. คนไทยรับศาสนาพุทธจากอินเดีย

ค. ศัพท์และสำเนียงจีนหลายคำอยู่ในภาษาไทย เช่น แบะเจี้ยะ ตั้งใจ

ง. การมีคอฟฟี่ช้อฟ โบว์ลิง ไนท์คลับ ในสังคมไทย เป็นต้น

เมื่อมีการกระจายเผยแพร่สังคมที่รับเอาวัฒนธรรมนั้น ๆ ไป จะต้องมีการปรับปรุงผสมผสานให้เข้ากันได้กับวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่ก่อน เช่นนี้เป็นการ Acculturation

Robert Redfield, Ralph Linton และ Melville J. Herskovits ได้ให้คำนิยามการผสมผสานวัฒนธรรมว่า “การผสมผสานวัฒนธรรมครอบคลุมถึงปรากฏการณ์ทั้งหลายที่เป็นผลเนื่องมาจากกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ซึ่งมีวัฒนธรรมต่างกัน มีการติดต่อโดยตรงเป็นระยะต่อเนื่องกัน อันเป็นผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในแบบวัฒนธรรมเดิมของกลุ่มนั้นหรือทั้งสองกลุ่ม”

23. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สภาพทางภูมิอากาศและภูมิประเทศ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัยนี้และมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบันเป็นเรื่องที่หาได้ยาก เมื่อเกิดขึ้นแล้วไม่ค่อยมีผลมากนัก ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์มีวิทยาการที่เจริญก้าวหน้ามาก สามารถหาทางป้องกันแก้ไขได้ แต่ในสมัยก่อนปัจจัยนี้มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมมาก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัยนี้มีผลทำให้มนุษย์มีการอพยพเคลื่อนย้ายไปสู่สภาพแวดล้อมอื่น ซึ่งการเคลื่อนบ้านไปสู่สภาพแวดล้อมที่ต่างกันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรม

ถ้าสภาพแวดล้อมของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมได้ ดังตัวอย่างเช่น การที่ฝนแล้ง ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงที่ทำมาหากินเปลี่ยนอาชีพใหม่ เปลี่ยนแปลงการใช้เครื่องแต่งกาย เกิดโรคระบาด ฯลฯ

2. การเปลี่ยนแปลงทางประชากร การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ในขนาดหรือการกระจายของประชากรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จะเกิดการอพยพหรือรุ้งักปรับปรุงวิธีการในการผลิต เช่น ในประวัติศาสตร์ของพวกอัน (Huns) ไวกิง (Vikings) หรือญี่ปุ่น เนื่องจากทรัพยากรมีจำกัดไม่เพียงพอ กับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ซึ่งต้องมีการต่อสู้ทำสงครามกับเจ้าของถิ่นซึ่งจะไปตั้งรกรากใหม่อยู่ ก่อให้เกิดการรบมဦกัน เป็นผลต่อการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ด้าน การอพยพของประชากรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพราะว่าทำให้กลุ่มผู้อพยพเชื้อสายกับสภาพแวดล้อมใหม่ มีการติดต่อกับสังคมใหม่และเชื้อสายกับบัญชาใหม่ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางประชากร ก็จะเกิดเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ดังได้กล่าวแล้ว เช่น ผู้ที่อพยพเข้าไปใหม่ ถ้ามีจำนวนมากกว่าผู้ที่เป็นเจ้าของถิ่น ผู้ที่เข้าไปใหม่ก็พยายามเผยแพร่วัฒนธรรมของตนซึ่งจะก่อให้เกิดการปรับปรุงวัฒนธรรมขึ้นใหม่วัฒนธรรมของเจ้าของถิ่นเดิมอาจสูญหายไปก็ได้ เป็นต้น นอกจากนี้ ถ้าประชากรในสังคมหนึ่งมีจำนวนน้อย การขยายการอุดสาหกรรมทำได้ลำบาก เพราะระบบอุดสาหกรรมต้องอาศัยการแบ่งงาน ถ้าคนน้อยก็อาจจะไม่พอกับตำแหน่งที่มีอยู่ หรือการเคลื่อนย้ายประชากรจากชนบทเมืองก็จะก่อให้เกิดการเปลี่ยน-

แปลงและอาจเป็นปัญหาสังคมได้ เนื่องจากสังคมชนบทและสังคมเมือง มีลักษณะความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน การจะปรับชีวิตจึงเป็นไปได้ลำบาก

การเปลี่ยนแปลงทางประชากร มีผลต่อสังคมมาก โดยเฉพาะในสังคมที่กำลังพัฒนา ถ้ามีอัตราการเกิดเพิ่มมากขึ้น ครอบครัวในสังคมที่กำลังพัฒนา ส่วนมากจะรับภาระการเลี้ยงดูบุตรให้มีคุณภาพดีนั้นยาก และหากเป็นภาระของรัฐ ก็จะต้องช่วยเหลือพัฒนาประชากรก่อนซึ่งแทนที่จะได้ใช้เงินเพื่อการพัฒนาด้านอื่น ๆ การเปลี่ยนแปลงประชากรนับว่ามีผลต่อสังคมอย่างมาก ถ้าประชากรขาดคุณภาพ ขาดการศึกษา มีการว่างงาน จะมีผลกระทบกระเทือนด้านอื่น ๆ ในสังคมอย่างมาก ปัญหาสังคมจะเกิดขึ้นในสังคมที่กำลังพัฒนานั้น ๆ ซึ่งผิดกัน ประชากรในประเทศที่พัฒนาแล้ว ประชากรมีคุณภาพและอัตราการเกิดของประชากรไม่สูงนัก เป็นผลทำให้การเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้าได้รวดเร็ว

3. การอยู่โดยเดียวและการติดต่อ การประสบภัยธรรมชาติ ได้แก่ การท่วมน้ำรุ่มที่แตกต่างกันได้มาติดต่อกัน ซึ่งอาจจะเป็นโดยการบังคับข่มขู่ หรือโดยสมัครใจหรือโดยซักชวน ก็ได้ สังคมที่อยู่ในเขตของการติดต่อจะเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง เมื่อวัฒนธรรมย่อยได้กระจายแพร่เข้ามา สังคมที่มีการติดต่อกับสังคมอื่นจะมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและเป็นไปอย่างรวดเร็ว การติดต่อกันเป็นไปได้หลายรูป เช่น การเดินทางย่อมทำให้วัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมผสมผสานกับวัฒนธรรมใหม่ การสื่อสาร การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การบังคับทางการเมือง หรือยึดเป็นอาณาจักร เป็นต้น

4. โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรม โครงสร้างสังคมมีผลต่ออัตราการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่อำนาจส่วนใหญ่ตกอยู่กับผู้อาวุโส เช่น สังคมจีนจะมีแนวโน้มชอบการเปลี่ยนแปลงน้อย ไม่ยอมรับสิ่งใหม่ หรือในสังคมที่เน้นถึงรูปแบบความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมและฝึกให้บุคคลรับผิดชอบต่อกัน จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก จะตรงกันข้ามกับสังคมที่เน้นปัจเจกบุคคล จะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายมาก

โครงสร้างสังคมที่เห็นได้ชัดเจน บทบาทของบุคคล หน้าที่ ศักดิ์ศรี สิทธิ ไม่เปลี่ยนแปลงยืดสืบต่อไปจะไม่ยอมและต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในสังคมเช่นนี้ การจัดระเบียบสังคมและการควบคุมชุมชนชาติมีน้อย เพราะว่ามันนุชย์มีความรู้สำพอง การเปลี่ยนแปลงจึงกลัวจะเกิดขึ้นตрайแก่ตนและส่วนรวม อย่างไรก็ตามก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพราะว่าตัวบุคคลและสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงเสมอ

สังคมที่เจริญจะเป็นสังคมที่ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเสมอ และสามารถแก้ไขภัยเงียบ แบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ ให้เข้ากับสภาพอันแท้จริงของสังคมเวลานั้น

5. ทัศนคติและคุณค่า การเปลี่ยนแปลงจะเป็นเรื่องธรรมชาติสำหรับชาวตะวันตกซึ่งส่วนมากภูมิใจในความก้าวหน้าและทันสมัย แต่ละสังคมจะมีทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันทัศนคติของสังคมที่ยกย่องบุชาบรรพบุรุษ อดีต ความมีเกียรติ และการเชือฟังผู้อาวุโสกว่า จะยึดถือประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปอย่างช้า ๆ และไม่เต็มใจเปลี่ยน เมื่อวัฒนธรรมคงอยู่นาน คนในสังคมจะทึกทักເວລັມເປັນເຫັນຕລອດໄປและจะมีแนวโน้มหลงໃນชาติของตนโดยมองเห็นว่าทุกສิ่งทุกอย่างในวัฒนธรรมของชาตินั้นเป็นสิ่งที่ดีเด็ดขาดและต้องไม่มีชาติใดจะเทียบได้

กลุ่มต่าง ๆ ในสังคมจะแสดงถึงการยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกัน การเปลี่ยนแปลงของแต่ละสังคมจะมีทั้งพวากชนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ ซึ่งอาจมีการยอมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งและอาจมีการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในอีกอย่างหนึ่ง ไม่มีสังคมใดที่จะรับการเปลี่ยนแปลงโดยเท่าเทียมกัน

6. การเล่งเห็นความจำเป็น อัตราและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงของสังคมขึ้นอยู่กับความจำเป็นซึ่งสมาชิกของสังคมเล่งเห็น และการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะนำไปสู่ความจำเป็นและความต้องการใหม่ ๆ ขึ้น ซึ่งเป็นความต้องการตามความจำเป็นจริง ๆ เช่น การขยายเมือง ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการสาธารณสุข สาธารณูปโภค ระบบโรงงานระบบอุตสาหกรรม จำเป็นต้องมีสหพันธ์กรรมกร ความจำเป็นและความต้องการเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นต่าง ๆ ขึ้น

ในสังคมตะวันตกมีนโยบายที่สนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลง เพราะการเปลี่ยนแปลงมุ่งไปสู่ความเจริญก้าวหน้า สนับสนุนให้เยาวชนมีความคิดริเริ่ม เพราะฉะนั้น จะเกิดมีการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ส่วนมากการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นโดยรู้สึกผู้วางแผน โดยต้องกำหนดจุดหมายปลายทางและวิธีที่จะก้าวไปสู่จุดหมายเหล่านี้ส่วนหน้า เพื่อความเป็นระเบียบของสังคม และเกิดประโยชน์ต่อสังคม

7. พื้นฐานทางวัฒนธรรม จะหมายถึงในแง่ของการเพิ่มพูนความรู้และเทคนิคที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ประดิษฐ์คิดค้น ในขณะที่พื้นฐานทางวัฒนธรรมเจริญขึ้น การเพิ่มจำนวนของสิ่งประดิษฐ์ และการค้นพบจะเป็นไปได้มากขึ้น

24. การต่อต้านและการยอมรับการเปลี่ยนแปลงสังคม

วัฒนธรรมใหม่ไม่ใช่ว่าจะได้รับการยอมรับจากสังคมเสมอไป กระบวนการการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ บางครั้งสิ่งนั้นจะถูกยอมรับทั้งหมด บางอย่างอาจต้องใช้เวลาในการยอมรับบางอย่างอาจถูกปฏิเสธไปเลย และบางอย่างอาจยอมรับเพียงบางส่วน การยอมรับสิ่งใหม่ไม่ได้เป็นไปโดยอัตโนมัติ จะต้องมีการเลือกสรรซึ่งขึ้นอยู่กับการพิจารณาของแต่ละสังคม

การต่อต้านและการยอมรับการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญดังนี้

1. ทัศนคติและคุณค่าเฉพาะ ทัศนคติทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง แต่ละสังคมจะมีทัศนคติและคุณค่าของเฉพาะทั้งในด้านวัฒนธรรมและนามธรรม ரากฐานของคนเกี่ยวกับความชอบและไม่ชอบเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคม ถ้าวัฒนธรรมมีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง คือ เป็นคุณค่า เพราะว่าจะนำไปใช้ประกอบกิจกรรมอื่นได้ เช่น รถยนต์รถแทรกเตอร์ โทรศัพท์ ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงจะถูกยอมรับโดยเร็ว ถ้าบางสิ่งนั้นมีคุณค่าภายในตัวของมันเองมากกว่าที่จะต้องทำให้เห็นประโยชน์ของสิ่งนั้น การเปลี่ยนแปลงจะถูกยอมรับน้อยและเป็นไปช้ามาก เช่น หลักจริยธรรม ดนตรีบางประเภท บางครั้งอาจมีการต่อต้านซึ่งจะปฏิเสธสิ่งใหม่หรือถ้าสิ่งเหล่านั้นขัดกับจริยธรรมแล้วคุณค่าของสังคม

2. การแสดงและสาขาวิชของใหม่ การยอมรับสิ่งใหม่ ๆ จะเป็นไปโดยรวดเร็ว เมื่อประโยชน์ของมันแสดงให้เห็นได้ง่ายและชัดเจน การมีการสาขาวิชสิ่งใหม่อย่างชัดแจ้งเข้าใจได้ง่ายก็จะง่ายต่อการยอมรับ การยอมรับโดยทั่วไปจำเป็นจะต้องใช้เวลา ข้อที่น่าสังเกตสิ่งใหม่ซึ่งเป็น “วัฒนธรรม” สามารถแสดงให้เห็นและจะยอมรับได้ง่ายกว่า “นามธรรม” พร้อมทั้งระยะเวลาในการยอมรับจะสั้นกว่า

3. ความเหมาะสมและเข้ากันได้กับวัฒนธรรมเดิม สิ่งใหม่จะยอมรับได้ดีเมื่อเข้ากันได้กับวัฒนธรรมเดิมที่คงอยู่

1. สิ่งใหม่อาจขัดแย้งกับแบบแผนเดิม เมื่อเกิดการขัดแย้งขึ้นผลที่ตามมา คือ

ก. อาจมีการไม่ยอมรับ

ข. อาจจะยอมรับเพราะมีความเห็นว่า ความขัดแย้งในวัฒนธรรมบางส่วนอาจจะปรับให้เข้ากับของเดิมได้

ค. อาจจะยอมรับทั้งที่มีความขัดแย้งกับวัฒนธรรมเดิมที่คงอยู่ อาจจะลบล้างโดยการหาเหตุผลมาอ้างอิง

2. สิ่งใหม่อาจก่อให้เกิดรูปแบบใหม่ ซึ่งไม่ใช่และแตกต่างไปจากวัฒนธรรมปัจจุบัน

3. สิ่งใหม่ที่เป็นสิ่งทดแทน ไม่ใช่เป็นการเพิ่มเข้าไปในวัฒนธรรม และจะมีการ

ยอมรับน้อย จะเป็นการง่ายที่จะยอมรับสิ่งใหม่ซึ่งสามารถผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิมโดยไม่ได้ละทิ้งวัฒนธรรมเดิมในทันที

4. ความสัมมติเปลี่ยน

ก. ความยากลำบากทางเทคนิคของการเปลี่ยนแปลง สิ่งใหม่บางอย่างเท่านั้นที่สามารถเข้าได้กับวัฒนธรรมที่คงอยู่ ส่วนมากต้องการวิธีการ เทคนิคที่จะทำให้เข้าได้กับวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว ซึ่งสำคัญใช้วิธีการมากและเกิดความยากลำบากที่จะใช้ การยอมรับจะเกิดขึ้นยาก ซึ่งสำคัญลอกอกมาในลักษณะเช่นนี้ย่อมเป็นการสัมมติเปลี่ยนทั้งเวลาและเงิน

ข. บทบาทของตัวแทนการเปลี่ยนแปลง สิ่งใหม่สำคัญได้รับการยอมรับจากบุคคลชั้นสูง ผู้มีอำนาจและเกียรติจะเผยแพร่ไปยังคนชั้นต่ำได้อย่างรวดเร็ว ตัวแทนการเปลี่ยนแปลงหมายถึงบุคคลผู้ซึ่งนำสิ่งใหม่ไม่เคยมีมาก่อนในสังคมนั้นเข้าไปเผยแพร่เมื่อมีการยอมรับจะเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม ตัวแทนการเปลี่ยนแปลงจะประสบผลสำเร็จได้ก็โดยการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของสังคมนั้นโดยไม่เกิดการขัดแย้ง สมาชิกของสังคมเข้าใจและยอมรับตัวแทนผู้นั้น ฉะนั้นตัวแทนการเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ใช่จะเป็นที่นิยมชมชื่นของคนในสังคมนั้น ๆ เสมอไป บางครั้งอาจได้รับการต่อต้าน เยาะเย้ย สำคัญการดำเนินงานของเข้าขัดต่อทัศคติและคุณค่าซึ่งคนในสังคมยกย่องเชือถือ

25. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสังคม

มีการกล่าวไว้หลายแบบ เช่นในรูปแบบสังคมเกษตร การเปลี่ยนไปสู่สังคมอุตสาหกรรม หรือสังคมที่มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ไปสู่รูปแบบสังคมที่มีความ слับซับซ้อน สังคมชนบทเปลี่ยนมาสู่สภาพสังคมเมือง แต่ละประเภทของสังคมเหล่านี้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมที่แตกต่างกัน

รูปแบบสังคมตามทัศนะของ เดวิด ริสแมน (David Riesman) แบ่งเป็น 3 รูปแบบ และเปลี่ยนแปลงเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. สังคมประเพณีนำ (tradition - directed society) ลักษณะสังคมประเภทนี้คุณในสังคมยึดถือในระเบียบกฎเกณฑ์ เชือพึ่งต่อผู้อ้วก โซซีส์มีบทบาทมากเช่นเป็นผู้นำ ในสังคมประเภทนี้

2. สังคมสำนึกนำ (inner-directed society) โดยทั่วไปคนในสังคมนี้จะมีความสำนึกรับผิดชอบต่อสิ่งต่าง ๆ โดยคำนึงถึงว่าเพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคม เป็นระยะที่สังคมกำลังพัฒนา ทุกคนร่วมกันทำงานรับผิดชอบต่อตนเองและต่อส่วนรวม สำนึกจะเกิดอยู่ในจิตใจของคนในสังคมประเภทนี้

3. สังคมผู้อื่นนำ (other-directed society) เนื่องจากว่าสังคมได้เจริญก้าวหน้าไปมาก คนในสังคมคำนึงถึงว่าควรจะมีกลุ่มหนึ่งที่เป็นผู้นำ ดำเนินงานต่าง ๆ ภายในสังคมเป็น ตัวแทนที่จะดำเนินการให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น โดยคนในส่วนอื่น ๆ ของสังคมจะเป็นผู้ ตามกลุ่มบุคคลหนึ่งซึ่งมีบทบาทหน้าที่อยู่ในสังคมได้แก่ กลุ่มของชนชั้นสูง ซึ่งมักจะนำสิ่งใหม่ เช่นมาใช้ในสังคม และผู้อื่นจะนิยมทำตามลักษณะสังคมประเทกน์อาจกล่าวว่าเจริญเต็มที่แล้ว ลักษณะสังคมอเมริกันเป็นไปตามรูปแบบที่ริสแมนได้กล่าวไว้ ส่วนสังคมไทยข้ามขั้น ตอนจากรูปแบบสังคมประเพณีนำไปสู่สังคมผู้อื่นนำ โดยขาดขั้นการมีรูปแบบสังคมสำนักนำ

26. ผลของการเปลี่ยนแปลง

1. ก่อให้เกิดประโยชน์ ผลของการดันพับการประดิษฐ์คิดค้นมีผลต่อสังคมในแง่ก่อให้ เกิดความเจริญก้าวหน้า เกิดความสะดวกสบายแก่คนในสังคม การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มีผล ตามมาหากัน เช่น การประดิษฐ์รถยนต์ โทรศัพท์ วิทยุ ทำให้ระยะเวลาการติดต่อรวดเร็วขึ้น การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น การคิดค้นยาชานิดใหม่ ๆ มีผลทำให้ชีวิตมนุษย์ยืนยาวกว่า สมัยก่อน

2. เป็นปัญหาในสังคมได้ ผลจากการประดิษฐ์คิดค้นมาก เมื่อเกิดมีการเปลี่ยนแปลง ขึ้น แต่เป็นไปในอัตราไม่เท่ากัน จะทำให้เกิดความล่าทางวัฒนธรรมขึ้น จึงเป็นปัญหาขึ้นมา ได้ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอาจเป็นปัญหาเฉพาะตัวบุคคล เช่น ภาระการเปลี่ยนแปลงที่มีมาก และเป็นไปอย่างรวดเร็ว เป็นผลทำให้บุคคลปรับตัวไม่ทัน อาจเกิดเป็นโรคจิต โรคประสาท ขึ้นได้ หรือเกิดภาวะความไม่เป็นระเบียบของสังคม เมื่อวัฒนธรรมเกิดความไม่เป็นระเบียบ ความรู้สึกของคนในสังคมเกี่ยวกับความมั่นคง ศีลธรรมจรรยา เป้าหมายในชีวิตจะถูกทำลาย เมื่อเกิดความสับสนไม่แน่นอน

ภาระการเป็นปัญหาสังคมที่เกิดมีขึ้น เช่น ปัญหาการว่างงาน ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ ซึ่งเกี่ยวโยงจากเหตุหนึ่ง ๆ เกิดเป็นหลาย ๆ ปัญหาในสังคมได้ ซึ่งจำเป็นต้องมีการแก้ไขเพื่อ ให้สังคมเกิดระเบียบอยู่ร่วมกันได้

บรรณานุกรม

1. Smelser, Neil J. Sociology, Prentice-Hall, Inc.
2. La Piere, Richard T. Social Change, McGraw Book Company
3. Coser, Lewis A, Rosenberg, Bernard. Sociological Theory, New York, 1968
4. Appelbaum, Richard P. *Theories of Social Change*. Chicago : Markham, 1970.
5. Moore, Wilbert E. Social Change, Prentice Hall, India, 1963.
6. บรรพต วีระสัย. สังคมวิทยา-มนุษย์วิทยา. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2519